

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ СПРИЙНЯТТЯ, ОСМИСЛЕННЯ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЇ ОБРАЗУ Я ОСОБИСТОСТІ ДОРОСЛОГО ВІКУ

Володимир Казанцев

аспірант кафедри теоретичної та консультативної психології
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9
vlad.kazancev@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-3272-5419>

Ірина Булах

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9
i.s.bulakh@udu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0003-0887-7395>

Анотація

У статті здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз феномена образу Я особистості дорослого віку в умовах сучасного соціокультурного простору, що характеризується динамічністю, множинністю соціальних ролей та зростанням вимог до самопрезентації, суб'єктності й адаптивності людини. Актуальність дослідження зумовлена тим, що доросла особистість дедалі частіше опиняється в ситуації необхідності не лише усвідомлювати власну ідентичність, але й активно конструювати, переосмислювати та презентувати образ Я в різних життєвих контекстах – професійному, соціальному та комунікативному. Показано, що попри значну кількість наукових праць, присвячених проблемам самосвідомості, Я-концепції та ідентичності, у психології зберігається фрагментарність щодо аналізу образу Я. У більшості досліджень вчені зосереджуються або на внутрішніх психічних структурах самосприйняття, або на соціально-рольових цінностях самопрезентації, що ускладнює процес цілісного розуміння процесів формування та функціонування образу Я. У межах дослідження здійснено системний аналіз зарубіжних і вітчизняних наукових підходів до вивчення Я-концепції та ідентичності, з урахуванням положень психодинамічного, гуманістичного, соціально-психологічного напрямів. Презентовано авторську теоретичну модель сприйняття, осмислення та презентації образу Я особистості дорослого віку, яка ґрунтується на інтеграції когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів Я-концепції. Методологічною основою дослідження стали концептуальні положення Н.В. Чепелевої, відповідно до яких самосвідомість особистості функціонує як нарративний та інтерпретативний процес осмислення життєвого досвіду. Теоретичне значення дослідження полягає у подоланні фрагментарності підходів до аналізу образу Я. Практична цінність моделі пов'язана з можливістю її використання в психологічному консультуванні та психотерапевтичній роботі з дорослими клієнтами.

Ключові слова: образ Я, самосвідомість, Я-концепція, ідентичність, інтерпретація, самосприйняття, самоосмислення, самопрезентація.

Вступ

У сучасному соціокультурному просторі образ Я особистості набуває особливої значущості у зв'язку зі зростанням вимог до суб'єктності, самопрезентації та здатності людини адаптуватися до швидкоплинних змін життєвих умов. Відсутність узгодженого наукового підходу до аналізу цих процесів обмежує можливості як теоретичного узагальнення, так і практичного застосування результатів досліджень у психологічному консультуванні та психотерапії дорослих.

Таким чином, актуальною науковою проблемою є необхідність розроблення інтегративної теоретичної моделі, яка б дозволила осмислити процеси сприйняття, осмислення та презентації образу Я особистості дорослого віку з урахуванням ролі інтерпретації як важливого елемента їх взаємодії.

Образ Я є одним із центральних психологічних утворень, що відображає систему уявлень особистості про саму себе, власні властивості, можливості та місце у світі (Клімишин & Карпенко, 2013; Чепелева, 2020). У межах психологічної науки образ Я розглядається як складова самосвідомості, що формується у процесі інтеріоризації особистісного досвіду та соціальних взаємодій (Alsaker & Kroger, 2020). Його зміст не зводиться до окремих рис характеру чи рівня самооцінки, а охоплює цілісне переживання себе як суб'єкта життєдіяльності.

На відміну від статичних уявлень про особистість, образ Я має динамічний характер і постійно змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Він формується у процесі безперервного осмислення власного досвіду, що включає як усвідомлювані, так і неусвідомлювані компоненти (Molina-Gómez, 2024). Таким чином, образ Я виступає не фіксованою структурою, а відкритою системою, здатною до розвитку, переосмислення та трансформації.

У психологічних джерелах образ Я часто співвідноситься з поняттям Я-концепції, проте ці категорії не є тотожними. Я-концепція репрезентує більш структурований, когнітивно організований рівень уявлень про себе, тоді як образ Я охоплює ширший спектр чуттєвих, емоційних і символічних переживань. Саме завдяки образу Я особистість здійснює сприйняття самої себе, що згодом може бути вербалізовано та концептуалізовано у формі Я-концепції (Tus, 2020: 201).

Важливою характеристикою становлення образу Я є його соціальна зумовленість. Уявлення про себе виникають не ізольовано, а в контексті взаємодії з Іншим, соціальними нормами та культурними смислами. Соціальне оточення виступає джерелом зворотного зв'язку, який впливає на зміст і стійкість образу Я, зумовлюючи його узгодженість або внутрішню суперечливість.

Узагальнюючи вищезазначені наукові позиції вчених, образ Я можна визначити як інтегративне психологічне утворення, що поєднує чуттєвий досвід, рефлексивне осмислення та соціальну обумовленість уявлень особистості про себе. Саме ця багатовимірність зумовлює необхідність розгляду образу Я в межах інтегративної теоретичної моделі, здатної відобразити особливості його розвитку та функціонування у дорослому віці.

Метою нашої статті є теоретичне обґрунтування авторської інтегративної моделі сприйняття, осмислення та презентації образу Я особистості дорослого віку. **Завдання** дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення образу Я, Я-концепції та ідентичності особистості дорослого віку в умовах сучасного соціокультурного простору.

2. Виявити та узагальнити структурні компоненти й особливості функціонування образу Я дорослої особистості, з урахуванням когнітивного, емоційного та поведінкового аспектів.
3. Розробити та теоретично обґрунтувати інтегративну модель сприйняття, осмислення та самопрезентації образу Я дорослої особистості з можливістю її практичного застосування у психологічному консультуванні та психотерапії.

Методи дослідження

Для досягнення мети та реалізації поставлених завдань у дослідженні використано комплекс взаємодоповнювальних теоретичних методів. Зокрема, застосовано метод теоретичного аналізу та синтезу наукових джерел, що дало змогу узагальнити основні підходи до розуміння феномена образу Я, Я-концепції та ідентичності у межах психодинамічного, гуманістичного та соціально-психологічного напрямів.

Метод порівняльного аналізу використано для виявлення спільних і відмінних характеристик у трактуванні структури та функцій образу Я у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях. Застосування методів систематизації та узагальнення сприяло подоланню фрагментарності наукових уявлень і формуванню цілісного бачення досліджуваного феномена.

Теоретичне моделювання дало змогу розробити авторську інтегративну модель сприйняття, осмислення та самопрезентації образу Я особистості дорослого віку, що ґрунтується на взаємозв'язку когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів Я-концепції.

Інтерпретативно-герменевтичний метод забезпечив аналіз самосвідомості як нарративного процесу осмислення особистістю власного життєвого досвіду відповідно до концептуальних положень Н. В. Чепельової, що дозволило розкрити механізми конструювання та переосмислення образу Я в умовах сучасного соціокультурного простору.

Результати та дискусії

Незважаючи на різноманіття наукових підходів щодо вивчення образу Я, у психологічній науці простежується тенденція до його аналізу в межах окремих, відносно ізольованих рівнів психологічної організації особистості. Така фрагментарність зумовлює односторонність аналізу феномена образу Я та ускладнює розуміння особливостей його формування й функціонування у дорослому віці (Gregory, 2017).

У межах психодинамічних концепцій образ Я розглядається передусім як похідна внутрішніх конфліктів, раннього досвіду та неусвідомлюваних процесів, що формуються у структурі особистості (Юнг, 2024, 2025; Erikson, 1993, 1998; Freud, 2024; Winborn, 2019). Представники психоаналітичних концепцій наголошують на ролі захисних механізмів, ідентифікацій та внутрішніх об'єктів у розвитку самосприйняття. Водночас акцент на несвідомій детермінації розвитку образу Я обмежує аналіз свідомої рефлексії та активної позиції, а також суб'єктності дорослої особистості у конструюванні власної ідентичності. Водночас соціальний вимір самопрезентації часто залишається другорядним.

Гуманістичні концепції особистості розглядають розвиток образу Я крізь призму суб'єктивного досвіду, самоприйняття та прагнення до цілісності (Rogers, 1942, 1961, 1978; Maslow, 1987). У гуманістичних концепціях образ Я постає як внутрішньо узгоджена система, що орієнтована на особистісне зростання та самореалізацію. Разом з тим, зосередженість на феномені внутрішньої гармонії зменшує увагу до соціальних

суперечностей, рольових конфліктів і напруги між внутрішнім переживанням Я та його зовнішньою презентацією, що є типовим для дорослого віку.

У когнітивних та соціально-когнітивних концепціях образ Я аналізується як система Я-схем, переконань і когнітивних репрезентацій, які забезпечують саморегуляцію та інтерпретацію досвіду (Bandura, 1969, 1977, 1985; Kelly 1980, 1991; Markus, 1977, 2014). Зазначені концепції дозволяють структуровано описати когнітивні аспекти самосприйняття, однак часто редукують образ Я до рівня усвідомлюваних уявлень, залишаючи поза увагою афективно-чуттєві та до-рефлексивні складові переживання себе.

Представники соціально-психологічних підходів зосереджуються на процесах соціального порівняння, рольової ідентифікації та впливу соціальних очікувань на формування образу Я (Cooley, 1915, 1930; Mead, 2013; Tajfel, 1978, 1982). У межах цих підходів образ Я значною мірою постає як продукт взаємодії з Іншим та соціальним середовищем. Проте внутрішня динаміка переживання Я нерідко розглядається як вторинна щодо соціальних впливів, що обмежує аналіз індивідуальних смислових процесів (Trautwein & Möller, 2016).

Наративні та конструктивістські підходи вивчають образ Я як результат смислової організації життєвого досвіду, що вибудовується у формі особистісних наративів (McAdams, 1997, 2009, 2015, 2019; Bruner, 1977, 2009). Ці підходи істотно розширюють розуміння ідентичності, підкреслюючи активну роль особистості у створенні смислів. Водночас орієнтація на вербалізовані та рефлексивні форми саморозуміння не завжди дозволяє повною мірою врахувати тілесні, емоційні та донаративні компоненти образу Я.

У вітчизняній психологічній науці феномен образу Я досліджується у різних теоретичних ракурсах, що відображають як загальносвітові тенденції, так і специфіку національної психологічної школи. Зокрема, у працях І. Беха образ Я аналізується в контексті особистісно орієнтованого та ціннісного підходу, де центральним є становлення суб'єктності, моральної самосвідомості та внутрішньої позиції особистості (Бех, 2003). Образ Я у цьому ракурсі постає як результат внутрішнього прийняття цінностей і усвідомлення власної відповідальності за життєвий вибір (Саковська & Булах, 2023: 48).

У дорослому віці, відповідно до наукових поглядів І. Д. Беха, Я-концепція набуває екзистенційного змісту, оскільки особистість усвідомлює себе як відповідального суб'єкта власного життя. Людина починає інтерпретувати себе не лише крізь призму соціальних ролей, а як автора власної життєвої історії. Це робить Я-концепцію основою життєвого вибору, саморегуляції та особистісної зрілості (Бех, 2003). Таким чином, у концепції І. Д. Беха Я-концепція постає як ціннісно зумовлена, морально інтегрована та рефлексивно організована система, що забезпечує внутрішню єдність особистості та її здатність до відповідального самотворення. Особистісно орієнтований підхід дозволяє вченому розглядати інтерпретацію власного Я як морально-смисловий акт, що має принципове значення для розвитку дорослої особистості.

У працях М. Боришевського образ Я аналізується в контексті саморегуляції та особистісного зростання (Боришевський, 2010, 2012). Вчений наголошував на здатності особистості до усвідомленого коригування власних уявлень про себе, що підкреслило активну роль суб'єкта у трансформації образу Я.

У концепції особистості С. Максименка образ Я тлумачиться крізь призму генетичної психології та ідеї саморозвитку. Її автор наголосив на динамічному характері самосвідомості, де образ Я формується у процесі активної взаємодії внутрішніх психічних ресурсів

особистості з умовами середовища (Максименко, 2006). Така наукова позиція вченого підкреслює процесуальність і відкритість образу Я, водночас акцентується увага на ролі внутрішніх механізмів саморегуляції.

Дослідження Е. Помиткіна зосереджені на духовно-моральному вимірі особистості, у межах якого образ Я постає як смислове ядро, пов'язане з духовними цінностями, ідеалами та внутрішнім покликанням (Помиткін, 2007, 2013). У цьому контексті образ Я постає не лише як психологічне утворення, а як екзистенційно насичена структура, що визначає життєві орієнтири дорослої людини.

У працях В. Рибалки образ Я аналізується у зв'язку з професійним самовизначенням та розвитком індивідуальності (Рибалка, 2011, 2015, 2017). Вчений підкреслює роль рефлексії та самопізнання у розвитку уявлень про власні здібності, можливості та професійні перспективи, що робить образ Я важливим чинником самореалізації особистості у дорослому віці.

Наукові напрацювання Л. Карамушки зацентровані на соціально-психологічному вимірі образу Я, зокрема на контексті професійної діяльності, організаційної культури та лідерства (Карамушка, 2003). Образ Я за такою науковою позицією розглядається як соціально зумовлене утворення, що формується під впливом ролевих очікувань, міжособистісної взаємодії та професійного середовища.

У межах суб'єктно-діяльнісного підходу М. Савчин дослідив образ Я як складову духовного потенціалу особистості, пов'язану з самосвідомістю, саморефлексією та внутрішньою свободою (Савчин, 2005, 2009, 2010). Вчений підкреслював значення внутрішньої узгодженості образу Я для психічного здоров'я та особистісної зрілості дорослої людини.

В. Моляко вивчав образ Я через призму творчого потенціалу особистості, підкреслюючи значення уявлень про себе як про творчу, здатну до нестандартних рішень особистість (Моляко, 2006). У цьому контексті образ Я виступив важливим чинником креативної активності та самовираження.

За результатами досліджень З. Карпенко та О. Клімишин були визначені рефлексивні і смислотворчі процеси у структурі образу Я. Дослідниці презентували образ Я як результат інтерпретації особистісного досвіду, що узгоджується з сучасними нарративними та конструктивістськими підходами до аналізу самосвідомості.

У концепції І.С. Булах образ Я розглядається як інтегральне особистісне утворення, що входить до структури самосвідомості та виконує смислово, регулятивну й ціннісно-моральну функції (Булах, 2003, 2014, 2016, 2025). На відміну від наукових позицій вчених, у яких образ Я зводиться до сукупності уявлень про себе, І. С. Булах визначила його як внутрішню позицію особистості, через яку вона осмислює власні вчинки, переживання та життєвий шлях.

Образ Я, за І.С. Булах, формується в процесі активної рефлексії особистістю власного досвіду й не є механічним відображенням соціальних оцінок чи інтеріоризованих норм. Центральне місце у його структурі посідає морально-ціннісний вимір, оскільки саме через співвіднесення себе з цінностями, ідеалами та нормами відбувається становлення самосвідомості дорослої людини.

І.С. Булах підкреслила, що образ Я має багатокomпонентну будову, інтегруючи когнітивні уявлення про себе, емоційне самоставлення та поведінкову саморегуляцію. При цьому ключовою умовою психологічної зрілості виступає узгодженість різних модальностей

Я - реального, ідеального та нормативного. Порушення цієї узгодженості, на думку вченої, призводить до внутрішньоособистісних конфліктів і зниження рівня саморегуляції.

У працях Н. В. Чепелевої образ Я досліджується переважно у наративно-герменевтичному та смислотворчому ракурсі (Чепелева, 2020, 2021, 2022, 2025). Вчена не трактує образ Я як суто когнітивну структуру або стабільну систему уявлень про себе, а інтерпретує його як текст, що постійно створюється, переписується й переосмислюється особистістю у процесі життєдіяльності.

У дорослому віці, за науковою позицією Н. В. Чепелевої, образ Я набуває особливої значущості, оскільки саме на цьому етапі посилюється потреба в інтеграції життєвого досвіду, осмисленні власного життєвого шляху та збереженні цілісності ідентичності. Порушення наративної цілісності призводить до фрагментарності образу Я, внутрішніх суперечностей та труднощів самопрезентації.

У межах нашого теоретичного дослідження розроблено авторську теоретичну модель сприйняття, осмислення та презентації образу Я особистості дорослого віку. Модель відображає процесуальний характер формування образу Я та ґрунтується на інтеграції чуттєвого досвіду, смислової інтерпретації й соціальної самопрезентації. Центральною ланкою узгодження її компонентів виступає інтерпретація як спосіб смислового впорядкування особистісного досвіду.

Методологічною основою для розробки авторської теоретичної моделі стали наукові положення Н. В. Чепелевої, відповідно до яких самосвідомість особистості розглядається як інтерпретативний процес, що реалізується через осмислення власного досвіду, побудову нарративів і формування смислово впорядкованого образу Я. У межах цього підходу образ Я постає не як статична структура, а як динамічний результат рефлексивної взаємодії переживань, смислів і соціального контексту, що має особливе значення у період дорослості.

Наративний підхід Н. В. Чепелевої дозволяє поєднати чуттєвий досвід, рефлексивне осмислення та мовленнєво-наративну форму самопрезентації, що безпосередньо корелює з логікою розробленої авторської моделі. У цій моделі образ Я функціонує на трьох рівнях — сприйняття, осмислення та презентації, — які за концепцією вченою об'єднуються завдяки процесу інтерпретації як смислового упорядкування набуття особистістю досвіду становлення ідентичності — образу Я.

Особливу методологічну цінність має положення Н. В. Чепелевої про те, що образ Я формується у формі нарративу, тобто як внутрішня історія про себе, яка не лише відображає пережиті події, а й активно конструює ідентичність особистості. Це положення дозволило в авторській моделі розглядати презентацію образу Я не як поверхневу соціальну роль, а як усвідомлене продовження внутрішнього осмислення, що забезпечує або автентичність, або захисний характер самопрезентації.

Крім того, парадигма Н. В. Чепелевої створює методологічні підстави для аналізу достовірності інтерпретації образу Я, оскільки саме узгодженість між переживанням, смислом і нарративом визначає цілісність самосвідомості. Це положення стало основою для введення в модель критеріїв конгруентності, цілісності та рефлексивної узгодженості образу Я дорослої особистості.

Запропонована нами теоретична модель (рисунок 1) відображає образ Я дорослої особистості як динамічну інтерпретативну систему, у межах якої відбувається безперервна взаємодія чуттєвого досвіду, когнітивно-смислової обробки та соціальної реалізації Я. Модель ґрунтується на положенні про те, що самосвідомість у дорослому віці не є сталою

структурою, а функціонує як процес постійного тлумачення, переосмислення та реконструкції уявлень про себе в умовах змін життєвого контексту.

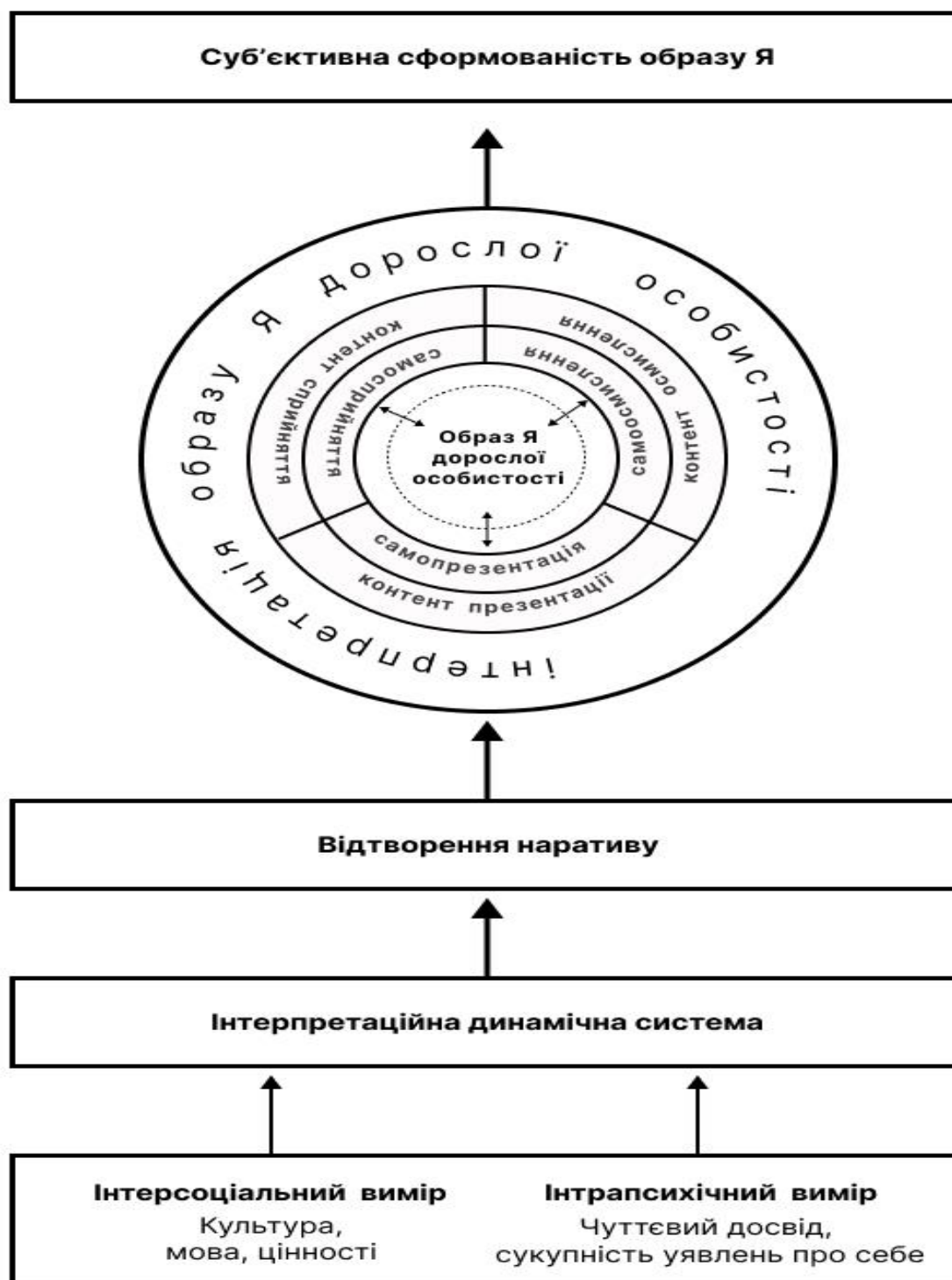

Рис. 1. Теоретична модель сприйняття, осмислення та презентації образу Я особистості дорослого віку.

Наші концептуальні положення базуються на тому, що у взаємодії двох взаємодоповнювальних вимірів – інтрапсихічного та інтерсоціального, формується структура образу Я дорослої особистості. Інтрапсихічний вимір охоплює чуттєвий досвід, тілесні відчуття, емоційні реакції та індивідуальні уявлення про себе, які часто мають імпліцитний, доусвідомлений характер. Інтерсоціальний вимір включає культурні норми, мову, систему

цінностей та соціальні очікування, що задають рамки інтерпретації власного досвіду. Саме на перетині цих двох вимірів оформляється інформаційний матеріал для побудови структури образу Я.

Наступною є динамічна інтерпретативна система: центральне місце у цій системі належить саме *інтерпретації образу Я дорослої особистості*, яка розглядається як провідний психологічний процес тісного взаємозв'язку внутрішнього досвіду та зовнішньої реальності. Інтерпретація виступає процесом перетворення чуттєвої інформації на особистісні смисли, а смислів - на регулятивні орієнтири поведінки. Вона забезпечує не лише усвідомлення переживань, а й побудову внутрішньої логіки «хто я є», «чому я дію саме так» і «ким я прагну бути». Саме завдяки саморефлексії, самоосмисленню, самопрезентації, інтерпретація образу Я набуває суб'єктивної значущості та інтегрується у життєвий наратив дорослої особистості.

Особливе значення у моделі має *відтворення особистісного наративу-образу Я*, який виступає формою інтеграції переживань у смислово впорядковану життєву історію. Через наратив доросла особистість поєднує минулий досвід, теперішню ідентичність і майбутні проєкції, що забезпечує відчуття безперервності та психологічної стабільності. Саме наративна форма інтерпретації дозволяє людині переосмислювати кризові події, змінювати ставлення до себе та трансформувати образ Я без втрати його цілісності.

Процес інтерпретації актуалізує насамкінець три взаємопов'язаних процеси — *сприйняття, осмислення і презентацією*. Сприйняття забезпечує переживання особистістю самої себе та фіксацію внутрішніх станів. Осмислення виконує інтегративну функцію, пов'язану з рефлексією, формуванням життєвих смислів і побудовою наративу про себе. Презентація відображає зовнішній вимір образу Я - спосіб його втілення у мовленні, завдяки виконанню соціальних ролей взаємодій з іншими. Ці процеси не є лінійними етапами, а перебувають у постійному взаємовпливі, утворюючи єдину систему саморегуляції.

Результатом функціонування моделі сприйняття, осмислення, презентації особистості образу Я є формування суб'єкта, яка розглядається як інтегративний показник певної психологічної зрілості дорослої особистості. Суб'єктна сформованість інтерпретації особистістю образу Я характеризується внутрішньою узгодженістю переживань, смислів і поведінки, здатністю до рефлексії, прийняттям власної відповідальності та збереженням автентичності у соціальній взаємодії. Натомість спотворена інтерпретація проявляється у внутрішніх суперечностях, домінуванні захисних стратегій і зовнішньо орієнтованій самопрезентації.

Таким чином, запропонована модель дозволяє досліджувати образ Я дорослої особистості не як статичну структуру рис або уявлень, а як наративну *інтерпретативну систему*, що постійно відновлюється у процесі рефлексії, смислотворення та взаємодії з соціальним середовищем. Її теоретична цінність полягає у подоланні фрагментарності вивчення Я, а практична - у можливості використання моделі як методологічної основи психологічного консультування та психотерапевтичної роботи з дорослими клієнтами.

Висновки

У результаті теоретичного аналізу встановлено, що образ Я особистості дорослого віку є складним, багатовимірним і динамічним психологічним утворенням, яке формується у процесі постійної взаємодії внутрішнього досвіду особистості та соціокультурного контексту. Узагальнення сучасних зарубіжних і вітчизняних підходів засвідчило

фрагментарність наукових інтерпретацій образу Я, що зумовлює потребу в інтегративному теоретичному осмисленні процесів його функціонування та розвитку у дорослому віці.

У статті обґрунтовано доцільність розгляду образу Я не як статичної системи уявлень про себе, а як інтерпретативного процесу, що забезпечує осмислення життєвого досвіду, формування особистісних смислів і регуляцію поведінки. Методологічною основою стали наукові положення про динамічну нарративну інтерпретативну систему щодо структурування образу Я дорослої особистості. Запропонована авторська теоретична модель сприйняття, осмислення та презентації образу Я дозволяє системно поєднати інтрапсихічні та інтерсоціальні чинники його формування, а також відобразити роль інтерпретації як центрального процесу взаємозв'язку переживань, смислів і поведінкової реалізації Я. Модель демонструє взаємозв'язок афективно-чуттєвого, когнітивно-смыслового та конативно-регулятивного компонентів, що забезпечують цілісність і певну психологічну зрілість образу Я дорослої особистості. Перспективним напрямом подальших досліджень є емпірична перевірка ефективності запропонованої моделі, а також аналіз особливостей інтерпретації образу Я у різні періоди дорослості та в умовах життєвих криз.

Література

1. Бех, І.Д. (2003). *Виховання особистості. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади*. Київ : Либідь.
2. Боришевський, М. (2012). *Особистість у вимірах самосвідомості*. (Монографія). Суми : Еллада.
3. Булах, І.С. (2016). *Психологія особистісного зростання підлітків: реалії та перспективи*. Вінниця : Нілан-ЛТД.
4. Булах, І.С., Кузьменко, В.У., & Помиткін, Е.О. (2014). *Консультативна психологія*. Вінниця : Нілан-ЛТД.
5. Булах, І.С., & Резвих, Є.І. (2025). Трансформація ціннісного компонента професійної діяльності дорослих в умовах війни. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія*, 12-20. <https://doi.org/10.32782/psyspu/2025.1.2>
6. Карамушка, Л.М. (2003). *Психологія управління*. Київ : Міленіум.
7. Клімишин, О.І., & Карпенко, З.С. (2013). Смыслотворчі процеси в структурі самосвідомості особистості. *Психологічні перспективи*, 21, 45-56.
8. Максименко, С.Д. (2013). *Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід* (Монографія). Київ : Слово.
9. Моляко, В.О., & Музика, О.Л. (2006). *Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень*. Київ : Рута.
10. Помиткін, Е.О. (2007). *Психологія духовного розвитку особистості*. (Монографія). Київ : Наш час.
11. Рибалка, В.В. (2015). *Теорії особистості у вітчизняній філософії, психології та педагогіці*. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка.
12. Савчин, М.В. (2010). *Духовний потенціал людини*. (2-ге вид.). Івано-Франківськ : Місто НВ.
13. Саковська, В.В., & Булах, І.С. (2023). Відчуження як чинник порушення ціннісного самоставлення в дорослої особистості. Л. М. Вольнова (Ред.). *Збірник наукових праць учасників звітнонаукової конференції студентів та аспірантів Факультету психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (3-7 квітня 2023*

- року, м. Київ). [Електронне видання]. (с. 256-258). Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова.
14. Чепелева, Н.В. (2020). Інтерпретація як механізм конструювання досвіду особистості. *Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика*, 12(2), 4-18.
 15. Чепелева, Н.В. (2021). Структурно-смілова модель наративного конструювання досвіду в контексті розвитку особистості. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 2(13), 26-38. Режим доступу : <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v2/i13/4.pdf>
 16. Чепелева, Н.В. (2022). *Дискурсивне конструювання досвіду у контексті розвитку особистості*. Н. В. Чепелева (Ред.). Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
 17. Чепелева, Н.В. (2025). *Розвиток життєвої компетентності в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України* (Монографія). Н.В. Чепелева (Ред.). Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
 18. Юнг, К.Г. (2024). *Архетипи і колективне несвідоме* (2-ге видання). Львів : Астролябія.
 19. Alsaker, F.D., & Kroger, J. (2020). Self-concept, self-esteem, and identity. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent development* (pp. 90-113). Psychology Press.
 20. Bandura, A. (1969). *Principles of behavior modification*. New York : Holt, Rinehart and Winston.
 21. Bruner, J.S. (2009). *The process of education*. London : Harvard University Press.
 22. Cooley, C.H. (1930). *Sociological theory and social research*. New York : H. Holt.
 23. Erikson, E.H. (1993). *Childhood and society*. New York, London : W. W. Norton & Company.
 24. Freud, S. (2024). *The revised standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vols. I–XXIV: 1886–1939)/ M. Solms (Ed.). (J. Strachey, Trans.). London : Rowman & Littlefield.
 25. Gregory, C.E. (2017). The self-concept: Social product and social force. In *Social psychology*. (pp. 593–624). London : Routledge.
 26. Kelly, G. (1991). *The psychology of personal constructs*. (Vol. 1). London : Routledge.
 27. Markus, H. (1977). Self-schemata and processing information about the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(2), 63-78.
 28. Martín-Talavera, L., et al. (2023). Self-concept and self-esteem as determinants of life satisfaction. *Behavioral Sciences*, 13(7), 1188-120. <https://doi.org/10.3390/ejihpe13070088>
 29. Maslow, A.H. (1987). *Motivation and personality* (3rd ed.). Boston : Addison-Wesley.
 30. McAdams, D.P. (2009). *The person: An introduction to the science of personality psychology* (5th ed.). Wiley.
 31. Mead, G. H., & Morris, C. W. (2013). *Mind, self, and society*. Chicago : Heptagon.
 32. Molina-Gómez, J., et al. (2024). Self-esteem and general self-efficacy in an outdoor training program. *Estudios sobre Educación*, 16(2), 120-136.
 33. Morley, I.E. (1982). Henri Tajfel's human groups and social categories. London : British Journal of Social Psychology.
 34. Rogers, C.R. (1978). *On personal power*. USA : Constable.
 35. Tajfel, H. (1978). *Differentiation between social groups*. London : Academic Press.
 36. Trautwein, U., & Möller, J. (2016). Self-concept in school contexts A.A. Lipnevich, F. Preckel, R.D. Roberts (Eds.). In *Psychosocial skills and school systems in*

the twenty-first century: Theory, research, and applications. (pp. 187-214). New York : Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-28606-8_8.

37. Tus, J. (2020). Self-concept, self-esteem, and academic performance. *International Journal of Research Culture Society*, 4(10), 45-59. <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.13174991>
38. Winborn, M. (2019). *Interpretation in Jungian analysis: Art and technique*. London : Routledge.

References

1. Bekh, I.D. (2003). Vychovannia osobystosti [Personality Development]. *Osobystisno-oriientovanyi pidkhid: naukovo-praktychni zasady [The Person-Centred Approach: Scientific and Practical Foundations]*. (Vol.2). Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
2. Boryshevskiy, M. (2012). *Osobystist u vymirakh samosvidomosti [Personality in the Dimensions of Self-Awareness]*. Sumy : Ellada [in Ukrainian].
3. Bulakh, I.S. (2016). *Psykhologhiia osobystisnoho zrostannia pidlitkiv: realii ta perspektyvy [The Psychology of Adolescent Personal Growth: Realities and Prospects]*. Vinnytsia : Nilan-LTD [in Ukrainian].
4. Bulakh, I.S., Kuzmenko, V.U., & Pomytkin, E.O. (2014). *Konsultatyvna psykhologhiia [Counselling Psychology]*. Vinnytsia : Nilan-LTD [in Ukrainian].
5. Bulakh, I.S., & Riezvykh, Ye.I. (2025). Transformatsiia tsinnisnoho komponenta profesiinoi diialnosti doroslykh v umovakh viiny. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Serii: Psykhologhiia – Scientific Bulletin. Series: Psychology*, 12–20. <https://doi.org/10.32782/psyspu/2025.1.2> [in Ukrainian].
6. Karamushka, L.M. (2003). *Psykhologhiia upravlinnia [Psychology of Management]*. Kyiv : Milenium [in Ukrainian].
7. Klimyshyn, O.I., & Karpenko, Z.S. (2013). Smyslotvorchi protsesy v strukturi samosvidomosti osobystosti. *Psykhologhichni perspektyvy – Psychological Perspectives*, 21, 45-56 [in Ukrainian].
8. Maksymenko, S.D. (2013). *Psykhologhiia uchinnia liudyny: henetyko-modeliuiiuchy pidkhid [The Psychology of Human Learning: A Genetic-Modelling Approach]*. Kyiv : Slovo [in Ukrainian].
9. Moliako, V.O., & Muzyka, O.L. (2006). *Zdibnosti, tvorchist, obdarovanist: teoriia, metodyka, rezultaty doslidzhen [bilities, Creativity, Giftedness: Theory, Methodology, Research Findings]*. Kyiv : Ruta [in Ukrainian].
10. Pomytkin, E.O. (2007). *Psykhologhiia dukhovnoho rozvytku osobystosti. [Psychology of the spiritual development of the personality]*. Kyiv : Nash chas [in Ukrainian].
11. Rybalka, V.V. (2015). *Teorii osobystosti u vitchyzniani filosofii, psykhologii ta pedahohitsi [Theories of personality in Ukrainian philosophy, psychology and pedagogy]*. Zhytomyr : ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
12. Savchyn, M.V. (2010). *Dukhovnyi potentsial liudyny [The Spiritual Potential of the Human Being]*. (2nd ed.). Ivano-Frankivsk : Misto NV [in Ukrainian].
13. Sakovska, V.V., & Bulakh, I.S. (2023). Vidchuzhennia yak chynnyk porushennia tsinnisnoho samostavlennia v dorosloi osobystosti [Alienation as a factor in the disruption of value-based self-perception in adults]. L.M. Volnova (Ed.). *Zbirnyk naukovykh prats uchasnykiv zvitnonaukovoï konferentsii studentiv ta aspirantiv Fakultetu psykhologii Ukrainського державного університету імені Михайла Драгоманова – Collection of scientific papers by participants in the research conference of undergraduate and postgraduate students of the Faculty of Psychology, Mykhailo Dragomanov National University (3–7 April 2023, Kyiv)*. (pp. 256–258). [Electronic edition]. Kyiv : UDU imeni Mykhaila Drahomanova. [in Ukrainian].
14. Chepelieva, N.V. (2020). Interpretatsiia yak mekhanizm konstruiuvannia dosvidu osobystosti [Interpretation as a mechanism for constructing personal experience]. *Aktualni problemy psykhologii: Psykhologhichna hermenevtyka – Current Issues in Psychology: Psychological Hermeneutics*, 12(2), 4-18 [in Ukrainian].

15. Chepelieva, N.V. (2021). Strukturno-smyslova model naratyvnoho konstruiuvannia dosvidu v konteksti rozvytku osobystosti. *Aktualni problemy psykhologii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologii imeni H.S. Instytut psykhologii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy – Current Issues in Psychology: Collection of Scientific Papers of the G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 2(13), 26-38. Retrieved from : <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v2/i13/4.pdf> [in Ukrainian]
16. Chepelieva, N.V. (2022). *Dyskursyvne konstruiuvannia dosvidu u konteksti rozvytku osobystosti [Discursive construction of experience in the context of personality development]*. N. V. Chepelieva (Ed.). Kyiv : Instytut psykhologii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
17. Chepelieva, N.V. (2025). *Rozvytok zhyttievoi kompetentnosti v umovakh voiennoho stanu ta pisliavoiennoho vidnovlennia Ukrainy [The development of life skills under martial law and during Ukraine's post-war recovery]*. N.V. Chepelieva (Ed.). Kyiv : Instytut psykhologii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukraine [in Ukrainian].
18. Iunh, K.H. (2024). *Arkhetypy i kolektyvne nesvidome [Archetypes and the Collective Unconscious]* (2-nd ed.). Lviv : Astroliabiia [in Ukrainian].
19. Alsaker, F.D., & Kroger, J. (2020). Self-concept, self-esteem, and identity. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent development* (pp. 90-113). Psychology Press.
20. Bandura, A. (1969). *Principles of behavior modification*. New York : Holt, Rinehart and Winston.
21. Bruner, J.S. (2009). *The process of education*. London : Harvard University Press.
22. Cooley, C.H. (1930). *Sociological theory and social research*. New York : H. Holt.
23. Erikson, E. H. (1993). *Childhood and society*. New York, London : W. W. Norton & Company.
24. Freud, S. (2024). *The revised standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vols. I–XXIV: 1886–1939) M. Solms (Ed.). (J. Strachey, Trans.). London : Rowman & Littlefield.
25. Gregory, C.E. (2017). The self-concept: Social product and social force. In *Social psychology*. (pp. 593-624). London : Routledge.
26. Kelly, G. (1991). *The psychology of personal constructs* (Vol. 1). London : Routledge.
27. Markus, H. (1977). Self-schemata and processing information about the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(2), 63-78.
28. Martín-Talavera, L., et al. (2023). Self-concept and self-esteem as determinants of life satisfaction. *Behavioral Sciences*, 13(7), 1188-120. <https://doi.org/10.3390/ejihpe13070088>
29. Maslow, A.H. (1987). *Motivation and personality* (3rd ed.). Boston : Addison-Wesley.
30. McAdams, D.P. (2009). *The person: An introduction to the science of personality psychology* (5th ed.). Wiley.
31. Mead, G. H., & Morris, C. W. (2013). *Mind, self, and society*. Chicago : Heptagon.
32. Molina-Gómez, J., et al. (2024). Self-esteem and general self-efficacy in an outdoor training program. *Estudios sobre Educación*, 16(2), 120-136.
33. Morley, I.E. (1982). Henri Tajfel's human groups and social categories. London : British Journal of Social Psychology.
34. Rogers, C.R. (1978). *On personal power*. USA : Constable.
35. Tajfel, H. (1978). *Differentiation between social groups*. London : Academic Press.
36. Trautwein, U., & Möller, J. (2016). Self-concept in school contexts A.A. Lipnevich, F. Preckel, R.D. Roberts (Eds.). In *Psychosocial skills and school systems in the twenty-first century: Theory, research, and applications*. (pp. 187-214). New York : Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-28606-8_8.
37. Tus, J. (2020). Self-concept, self-esteem, and academic performance. *International Journal of Research Culture Society*, 4(10), 45-59. <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.13174991>
38. Winborn, M. (2019). *Interpretation in Jungian analysis: Art and technique*. London : Routledge.

**THEORETICAL MODEL OF PERCEPTION, COMPREHENSION AND PRESENTATION
OF THE SELF-IMAGE OF AN ADULT PERSONALITY**

Volodymyr Kazantsev

Postgraduate Student of the Department of Theoretical and Counseling Psychology

Mykhailo Dragomanov National University of Ukraine

9 Pirogov Street, Kyiv, Ukraine, 01601

vlad.kazancev@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-3272-5419>

Iryna Bulakh

Doctor of Psychology, Professor,

Professor in the Department of Theoretical and Counselling Psychology

Mykhailo Dragomanov National University of Ukraine

9 Pirogov Street, Kyiv, Ukraine, 01601

i.s.bulakh@udu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0003-0887-7395>

Abstract

The article presents a thorough theoretical analysis of the phenomenon of the adult self-image within the context of the contemporary socio-cultural environment, characterised by dynamism, the multiplicity of social roles, and increasing demands on self-presentation, subjectivity and adaptability. The relevance of the study stems from the fact that adults increasingly find themselves in situations where they must not only be aware of their own identity, but also actively construct, reinterpret and present their self-image in various life contexts – professional, social and communicative. It is shown that despite the significant number of scientific works dealing with the problems of self-awareness, self-concept and identity, psychology remains fragmented in its analysis of the self-image. In most studies, researchers focus either on the internal psychological structures of self-perception or on the socio-role values of self-presentation, which complicates the process of comprehensively understanding the formation and functioning of the self-image. Within the scope of this study, a systematic analysis was conducted on foreign and domestic scientific approaches to the study of self-concept and identity, taking into account the principles of psychodynamic, humanistic and socio-psychological schools. The author's theoretical model of the perception, comprehension and presentation of the self-image of an adult is presented, which is based on the integration of the cognitive, emotional and behavioural components of the self-concept. The methodological basis of the study was formed by the conceptual approach of N.V. Chepelyova, according to which an individual's self-awareness functions as a narrative and interpretative process of making sense of life experience. The theoretical significance of the study lies in overcoming the fragmentary nature of approaches to the analysis of the self-image. The practical value of the model is linked to the possibility of its use in psychological counselling and psychotherapeutic work with adult clients.

Keywords: self-image, self-awareness, self-concept, identity, interpretation, self-perception, self-understanding, self-presentation.

Подано 12.01.2026

Рекомендовано до друку 22.01.2026